

звізності тексту і водночас вносять додаткові смисли в авторське повідомлення), перспектива подальших досліджень у цьому напрямі стосується вивчення їх когнітивної функції.

Список літератури

1. Александрова О.В. Проблемы экспрессивного синтаксиса / О.В. Александрова. – М. : Высшая школа, 1984. – 211с.
2. Галкина-Федорук Е.Н. Об экспрессивности и эмоциональности в языке / Е.Н. Галкина-Федорук // Сборник статей по языкознанию, посв. профессору МГУ акад. В.В. Виноградову. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1958. – С. 103–124.
3. Загнітко А.П. Теоретична граматика української мови: Синтаксис : монографія / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
4. Седун Е.П. О так называемых «вводных» и «вставных» конструкциях / Е.П. Седун // Славянское языкознание. – М. : Изд-во АН СССР, 1959. – С. 186–194.
5. Серебренников Б.А. О материалистическом подходе к явлениям языка / Б.А. Серебренников. – М. : Наука, 1983. – 286 с.
6. Українська мова: Словник-довідник / за ред. Загнітка А.П. – Донецьк : Центр підготовки абітурієнтів, 1998. – 144 с.

УДК 811.161.2'373.45=124

Макар І. С. (Чернівці)

ЛАТИНІЗМИ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Проаналізовано лексеми латинського походження на позначення понять, пов'язаних з освітньою сферою. Простежено їхню етимологію за допомогою латинських словників. Зіставлено їхні значення з тими тлумаченнями, які подані у словниках іношомовних слів початку XX та XXI століть.

Ключові слова: латинізми, лексема, запозичення, тематична група, освітня сфера.

Проанализированы лексемы латинского происхождения на обозначение понятий, связанных с образовательной сферой. Прослежена их этимология с помощью латинских словарей. Сопоставлены их значения с теми толкованиями, которые поданы в словарях иноязычных слов начала XX и XXI веков.

Ключевые слова: латинизмы, лексема, заимствование, тематическая группа, образовательная сфера.

In the article the lexemes of the Latin origin denoting the concepts related to the educational sphere are analysed, their etymology was traced in the Latin dictionaries, their semantics with those interpretations, which are given in the dictionaries of foreign words of the beginning of XX and XXI centuries, was compared.

Key words: Latinisms, lexeme, borrowing, thematic group, educational sphere.

Запозичення з латинської мови в українську – явище поширене й актуальне. Цей процес почався досить давно і триває дотепер, оскільки латинська мова – невичерпне джерело термінологічних слів. Латинські слова почали проникати в українську мову ще в X–XI ст., проте найактивніше вони приходять, починаючи з XV–XVI ст., коли в школах України запровадили вивчення латини.

Латинська основа освіти в Україні бере свій початок від створення перших братських шкіл, академій та університетів, де мовою викладання більшості предметів була латинська. Першу школу заснувало *Успенське братство* у Львові 1586 р. За її зразком постало чимало братських шкіл у різних містах України: в Перемишлі (1592 р.), Галичі, Городку, Рогатині, Стрию, Миколаєві, Комарному, Ярославі, Холмі, Красноставі, Замості (1606 р.), Любліні, Більському, Бересті, Володаві, Пінську, Києві (1615 р.), Стратині, Вінниці, Немирові, Кам'янці-Подільському, Меджибожі, Луцьку (1620 р.), Володимирі-Волинському, Дубно, Крем'янці. Найважливішими серед братських шкіл були Львівська і Київська. Спочатку братські школи мали характер греко-слов'янських із слов'янською мовою викладання, друге місце займала грецька мова (братські школи називали також грецькими). Пізніше братські школи наблизилися організацією і навчанням до єзуїтських шкіл (з латинською головною мовою), зокрема школи, які мали зразком Києво-Могилянську колегію. Програмою навчання більшість братських шкіл відповідала тодішнім середнім школам: класичні мови, діалектика, риторика, поетика, арифметика, геометрія, астрономія, музика (церковні співи). Посібники з риторики, діалектики та філософії писали латиною [12].

В українській мові терміни, утворені на основі латинської мови, вживаються в різних галузях науки, техніки, політики, культури й мистецтва: *абітурієнт, студент, інститут, університет, факультет, декан, аудиторія, лекція, консультація, конспект, аспірантура* (освітня лексика); *адвокат, кодекс, казус, апеляція, нотаріус, юрист* (юридичні терміни); *ангіна, імунітет, рецепт, аспірин, ін'єкція* (медична термінологія) та ін. Незважаючи на певні напрацювання у дослідженні впливу латини на українську мову [7, с.129; 1; 8; 10; 11], латинські лексичні запозичення в освітню сферу вважаємо недостатньо висвітленими.

Мета статті – проаналізувати лексеми латинського походження на позначення понять, пов'язаних з освітньою сферою, простежити їхню етимологію, використовуючи латинські словники, зіставити їхні значення з тими тлумаченнями, які подані у словниках іношомовних слів, адже лексикографічні джерела посідають

особливе місце у нормалізаційних процесах та опосередковано відображають загальний рівень культури суспільства.

„Словар чужих слів” Зенона Кузелі та Миколи Чайковського – цінне джерело розвитку української лексикографії початку ХХ століття, одна з перших праць, у яких подавалося тлумачення слів іншомовного походження, вживаних у тогочасній українській літературній мові із зазначенням джерела запозичення. Словник вийшов у друкарні товариства „Руска Рада” у Чернівцях 1910 року. Він містить 12 тисяч слів, з яких значна кількість латинського і грецького походження (відповідно 1977 латинізмів, що становить 16,5% від загальної кількості, та 1232 грецизми – 10,3%). У „Словарі”, крім латинської і грецької мов, подано запозичення з арабської, угорської, єврейської, татарської, фінської, перської, турецької, японської, англійської, німецької, французької, російської, білоруської, польської, чеської, румунської, італійської, іспанської, португальської та ін. мов [4].

Безперечно, за 100 років чимало значень слів латинського походження видозмінилося. Цікаво простежити динаміку у функціонуванні та семантиці слів, зафіксованих у „Словарі чужих слів”, порівняно зі словниками латинської мови [2; 9] та сучасними словниками іншомовних слів [3; 5].

У функціонуванні латинізмів у системі української мови відбулися певні зміни. Зміни в системі мови реалізуються у змінах норми, а норма – явище історичне. Найбільш яскраво зміни виявляються в лексиці. Як зазначає Л. Струганець, „де пояснюється, по-перше, тим, що кількість лексичних одиниць значно перевищує кількість одиниць інших рівнів (фонем, морфем та ін.); по-друге, тим, що лексика, безпосередньо зв’язана з дійсністю, постійно реагує на зміни у суспільному житті” [6, с.17]. Слова з’являються услід за новими предметами і явищами, коли виникає потреба їх номінації, і поступово зникають разом із ними або набувають нових значень.

З-поміж латинізмів у „Словарі чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського можна виокремити низку тематичних груп – лексеми на позначення різноманітних професій, титулів; лексеми релігійного характеру; медичні терміни; юридичні терміни; лексеми на позначення понять, пов’язаних з освітою; військова лексика; власні назви; лексика на позначення рослинного і тваринного світу; назви одягу; назви побутових реалій тощо.

У тематичній групі на позначення понять, пов’язаних з освітою у „Словарі чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського ми зафіксували 85 слів (75 іменників і 10 дієслів), а в сучасних словниках іншомовних слів – 69 понять, що обслуговують освітню сферу. З-поміж поданих лексем можна виокремити такі тематичні групи: 1) назви навчальних закладів та їх відділів; 2) назви посад; 3) назви осіб, пов’язаних з навчанням і викладанням; 4) назви звань, ступенів, титулів; 5) назви, пов’язані з навчальним процесом; 6) назви процесів, пов’язаних з освітою; 7) дієслова, пов’язані з освітнім процесом.

Зіставимо латинізми, зафіксовані в різних лексикографічних джерелах, поділивши їх за тематичними групами, щоб простежити їх етимологію, зміни у фонетичному оформленні деяких слів, граматичних ознаках (роду, числа), розширення їхньої семантики тощо.

До тематичної групи „**Назви навчальних закладів та їх відділів**” належать 11 лексем зі „Словаря чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського (1910): *авля* – „велика саля відчитова, особливо по університетах і середніх школах”, *альма матер* – „титул, який дає ся вищим школам (університетам)”, *бурса* – „заведене, де живуть бідні школярі”, *деканат* – „канцелярія декана”, *інститут* – „заведене; висша школа; установа”, *інтернат* – „заведене для школярів, бурса”, *колегія* – „висша школа; усі професори факультету на університеті; університетська викладава саля”, *ректорат* – „уряд або місце урядовання ректора”, *семінар[ія]* – „школа, де вчать ся на народніх учителів; заведене, де мешкають богослови; наукове заведене”, *університет* – „найвисша школа, де учать між иншим філософії, права, медицини і теології”, *факультет* – „один з 4-ох відділів університету”; та 14 слів із сучасних словників іншомовних слів: *авля*, *альма-матер*, *аудиторія*, *бурса*, *деканат*, *інститут*, *інтернат*, *колегія*, *колегіум*, *лабораторія*, *ректорат*, *семінарія*, *університет*, *факультет*.

Порівнявши значення освітніх понять цієї тематичної групи зі словників іншомовних слів початку ХХ та ХХІ ст., бачимо, що деякі лексеми дещо розширили свою семантику. Як наприклад, слово *університет*, яке походить від лат. *universitas, tatis f* – 1) цілість, сукупність, загал; 2) космос, всесвіт, світ; 3) мир, громада, колектив; 4) людська суспільство, людська спільнота [9, с.661], „1) вищий навчально-науковий заклад, який готує фахівців з багатьох галузей знань і проводить науково-дослідну роботу. 2) Назва навчальних закладів для підвищення загальноосвітніх і науково-політичних знань. 3) Приміщення цих закладів” [5, с.597]; або слово *факультет*, що утворилося з лат. *facultas, atis f* – 1) можливість, привід; 2) дозвіл; 3) здібність, вміння, дар [9, с. 226], у сучасному словнику іншомовних слів має значення „підрозділ (частина, відділ) вищого навчального закладу, де викладають певні предмети, готують фахівців відповідного профілю” [5, с.602]. 1910 року, коли вийшов у світ „Словар чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського, і справді кількість факультетів в університеті була значно меншою, ніж сьогодні. В Чернівецькому університеті, зокрема, в 1910 р. діяли філософський, юридичний і теологічний факультети.

Сучасний словник іншомовних слів розрізняє лексеми *колегія* („1. Офіційно визначена група осіб, які утворюють певний адміністративний, розпорядчий або радничий орган. 2. Об’єднання осіб певних професій; спілка. 3. У XVI-XVIII ст. – назва деяких закритих середніх і вищих навчальних закладів; колегіум”) та *колегіум* („середній чи вищий навчальний заклад” [3, с.255]), тоді як у „Словарі чужих слів” на позначення цих понять використовується одне слово *колегія*. Походження цих слів виводимо від лат. *collegium, i n* [collega] 1) товариство, спільна державна служба; 2) спільність, взаємодопомога, співпраця; 3) колегія, корпорація, співдружність, суспільство, братство; професійне об’єднання [9, с. 97].

До тематичної групи „**Назви посад**” відносимо 6 лексем зі „Словаря чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського (1910): *аспірант* – „той, що старає ся о посаду, кандидат”, *декан* – „настоятель факультету в висшій школі; старший священник, що завідує деканатом”, *доцентура* – „посада доцента”, *проректор* –

„заступник ректора”, *професура* – „учительський стан, учительоване, учительська посада (катедра)”, *ректор* – „вибраний начальник висших шкіл (духовних семінарій)”. З них у сучасних словниках іншомовних слів не зафіксоване поняття *доцентура*, а значення лексеми *аспірант*, яка походить від лат. дієслова *aspiro*, 1 – прямувати, старати ся (щоб досягнути, осягнути, дістати ся) [2, с.56], змінилося, пор.: „особа, що готується до науково-педагогічної діяльності, навчаючись у аспірантурі” [5, с.60].

У тематичній групі „**Назви осіб, пов’язаних з навчанням і викладанням**” 18 лексем, зафіксованих у „Словарі чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського (1910): *абітурієнт*, *абсолювент*, *бакаляр*, *госпітант*, *доктринер*, *екстерніст*, *інститутка*, *корепетитор*, *лектор*, *лінгвіст*, *ментор*, *педель*, *ригоровант*, *семінарист*, *студент*, *схольяст*, *схольястик*, *схольяrx*; та 14 слів є у сучасних словниках іншомовних слів: *абітурієнт*, *абсолювент*, *дисертант*, *докторант*, *доктринер*, *екстерн*, *лаборант*, *лектор*, *лінгвіст*, *магістрант*, *ментор*, *репетитор*, *стипендіат*, *схольяст*.

Як видно, цілий ряд слів на позначення назв осіб, пов’язаних з навчанням і викладанням, на сьогодні вийшов з активного ужитку і деякі з них вважаються застарілою лексикою. Наприклад: *госпітант* „надзвичайний студент університету, що ходить на виклади лише як гість” (від лат. *hospes, itis m* – гостювальник, гоститель, гість [2, с.273]); *інститутка* „учениця, що мешкає в інституті”; *корепетитор* „домовий учитель”; *педель* „університетський сторож” (від лат. *pes, pedis m* – нога, крок, хода, біг [2, с.451]); *ригоровант* „той, що здає докторські іспити” (від лат. *rigeo, 2. ui* – ціпеніти, тужавіти, костеніти, дубіти, твердішати, тверднути [2, с.534]); *студент* „ученик, школяр”; *семінарист* „мешканець або ученик семінаря”; *схольястик* „учений, що займає ся схольястикою то є середньовічною філософією, яка оцінювала усе з релігійного становища”; *схольяrx* „начальник висшої школи” [4]. Натомість з’явилися нові поняття, які не використовувалися 100 років тому, як-от: *дисертант*, *докторант*, *лаборант*, *магістрант*, *репетитор* [3].

Лексему *бакаляр* згідно зі значенням, поданим у словнику З. Кузелі та М. Чайковського „ученик, школяр; учитель дітей” (с.33), відносимо до названої тематичної групи, проте за семантикою із сучасного словника іншомовних слів її потрібно розглядати у групі „**Назви звань, ступенів, титулів**” „*бакалавр* (лат. *baccalaurus*, від *baccalaureatus* – увінчаний лаврами) – 1) Перший вчений ступінь у ряді країн. 2) Особа, що одержала диплом про закінчення середньої освіти (у Франції та деяких інших країнах)” [5, с.69].

Деякі лексеми, зафіксовані у „Словарі чужих слів” як латинського походження, у сучасному словнику іншомовних слів зазначені як грецькі (*ментор*, *схольяст*). Можливо, слово *ментор* „учитель, радник” [4, с.199] автори „Словаря...” виводять від лат. *mens, ntis, f* – думане, (се-б-то сила духа), (глузд, товк), тьма, умисел, ум, розум [2, с.365], тоді як за „Словником іншомовних слів” (2000) вона походить з гр. μέντωρ – „керівник, наставник, вихователь. За ім’ям наставника Телемаха, сина Одиссея, в поемі Гомера „Одіссея” [5, с.350].

До тематичної групи „**Назви звань, ступенів, титулів**” (8 лексем) зі „Словаря чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського (1910) відносимо слова: *бакаляврат* – „найнищий академічний ступінь на давніших університетах перед зложенем докторату”, *доктор* – „найвищий університетський титул” (від лат. *doctor, oris, m* – учитель [2, с.185]), *доцент* – „учитель при університеті”, *кандидат* – „людина, що старає ся о якесь місце або має до того управнене” (від лат. *candidatus, 3* – біло одітий; subst. убігатель о уряд, кандидат [2, с.80]), *ліценціят* – „академічний титул низший доктора”, *магістер* – „учитель; науковий [університетський] титул, низший від докторату”, *магніфіценція* – „титул університетського ректора” (від лат. *magnificentia, ae f* – величність, величавість [2, с.355]), *професор* – „учитель при середніх і висших школах”; та 7 слів зафіксовано у сучасних словниках іншомовних слів: *бакалавр*, *доктор*, *доцент*, *кандидат*, *ліценціят*, *магістр*, *професор*.

Варто зазначити зміни семантики лексем *доцент* та *професор*, порівнявши словники іншомовних слів початку ХХ і ХХІ століть. Якщо, наприклад, раніше *професором* називали учителя середніх і вищих шкіл, то сучасне значення слова *професор* таке: „найвище вчене звання викладачів вищих навчальних закладів, а також вчене звання деяких працівників наукових установ” [5, с.470]. Цікаво також порівняти походження слова *професор*, яке подається у латинсько-українських словниках Ю.Кобилянського (1912) та М. Трофимука, О. Трофимук, М. Трофимука (2012): *professor, oris m* – (вселюдний, засвідчений) учитель філософії [2, с.481]; *professor, oris m* [profiteor] – викладач, вчитель [9, с.499].

У тематичній групі „**Назви, пов’язані з навчальним процесом**” 22 лексеми, зафіксовані у „Словарі чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського (1910): *атестат*, *габілітація*, *дисертація*, *дисципліна*, *доктрина*, *екзамен*, *канікула*, *кольоквія*, *конспект*, *конференція*, *курс*, *курси*, *лекція*, *матрикула*, *матура*, *пензум*, *репетиторія*, *ригоров*, *семест[е]р*, *сесія*, *стипендія*, *студія*; та 20 понять у сучасних словниках іншомовних слів: *атестат*, *габілітація*, *дисертація*, *дисципліна*, *доктрина*, *екзамен*, *канікули*, *колоквіум*, *конспект*, *консультація*, *конференція*, *курс*, *лекція*, *матрикул*, *модуль*, *семестр*, *семінар*, *сесія*, *стипендія*, *студія*.

Серед назв, пов’язаних з навчальним процесом, які зазначені у словнику іншомовних слів 1910 року, та не зафіксовані у сучасних словниках – *пензум* „задача, завдане, праця визначена в школі для домашнього виробу”; *матура* „іспит зрілості в середніх школах”; *репетиторія* „шкільний виклад в скороченню”; *ригоров* „строгий іспит для одержання титулу доктора” [4].

Деякі лексеми з поданого переліку розширили свою семантику, як наприклад: *дисертація* – „научна праця, внесена для осягнення титулу доктора; научна розвідка” [4, с.102]; *дисертація* (лат. *dissertatio* – розвідка, дослідження, від *disserto* – досліджую) – „наукова праця, яку підготовлено для прилюдного захисту на здобуття вченого ступеня” [5, с.171]; *стипендія* – „грошева запомога, яку дає ся з окремих фондаций” [4, с.288] та *стипендія* (лат. *stipendium* – платня) – „щомісячна грошова допомога студентам, аспірантам, докторантам, періодичне фінансування наукових досліджень тощо” [5, с.549]; *канікула* „горячі дні, вакації; встеклина” [4, с.144]; *канікули* (лат. *canicula*, букв. – песик, назва зорі Сіріус) – „перерва в заняттях у навчальних закладах, а також у роботі парламенту (пор. вакації). Назва пов’язана із збігом жаркої пори – часу дитячих канікул – з наближенням Сіріуса до Сонця” [5, с.248].

Тематична група „Назви процесів, пов'язаних з освітою” містить 10 лексем зі „Словаря чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського (1910): *бакалярство, докторат, едукація, іматрикуляція, корепетиція, лектура, нострифікація, промоція, релетація, схолія*; та 8 слів, зафіксованих у сучасних словниках іншомовних слів: *атестація, едукація, екстернат, лекторій, лектура, магістратура, нострифікація, промоція*.

Серед лексем на позначення процесів, пов'язаних з освітою, які вийшли з ужитку, – *бакалярство* „учительоване”, *іматрикуляція* „вписане до метрики [показчика] висшої школи”, *релетація* „вигнане (зі школи)”, *схолія* „коротке пояснене слів у старинних писателів”, *корепетиція* „приготовлюване ученика до шкільної науки”, *докторат* „достоїнство доктора” [4], які з'явилися в ужитку, – *атестація* (від лат. *attestatio* – посвідчення) „визначення кваліфікації працівника, відзив про його здібності, ділові та інші якості”, *екстернат* (від лат. *externus* – зовнішній, сторонній) „система навчання, що ґрунтується на самостійному вивченні курсу навчального закладу без відвідування занять з наступним складанням екзаменів за цей курс” [5], *лекторій* (від лат. *lectio, onis f* – читання, прочитання вголос) „1. Організація, яка влаштовує публічні лекції. 2. Цикл лекцій, об'єднаних тематично або влаштованих для певного кола слухачів. 3. *рідко* Приміщення, де відбуваються публічні лекції” [3, с.415].

До тематичної групи „Дієслова, пов'язані з освітнім процесом” належать 10 лексем, дев'ять з яких фіксує лише „Словар чужих слів” З. Кузелі та М. Чайковського (1910): *госпітувати* – „відвідувати”, *екзаменувати* – „питати при іспиті”, *іматрикулювати* – „вписувати в список студентів висшої школи”, *промувати* – „посувати вперед; надавати титул доктора”, *репетувати* – „повторювати (клясу)”, *докторизувати* – „робити іспит на доктора”, *колькокувати* – „складати іспит”, *габілітувати* – „складати іспит на університетського доцента”, *студіювати* – „учити ся, досліджувати, займатися чим докладно” [4]. Виняток становить дієслово *атестувати*, яке є в усіх словниках іншомовних слів, пор.: „давати комусь свідоцтво” [4, с.29]; „1. Оцінювати, кваліфікувати; надавати комусь певне звання. 2. Давати комусь, чомусь атестацію, характеристику” [3, с.81].

Як бачимо, чимало із проаналізованих лексем – загальноживані терміни, які обслуговують освітню сферу. Проте серед них є архаїзми, застарілі слова, яких не фіксують сучасні словники іншомовних слів, а також слова, значення яких дещо змінилися чи розширилося. Сучасні студенти й викладачі не знають таких слів, які активно вживались, напр., на початку ХХ ст. Порівняймо: *госпітант, ригорозант, ригороз, матура, педель, релетація, іматрикуляція* тощо. Слід зазначити, що у словнику З. Кузелі та М. Чайковського немає, наприклад, лексем освітньої сфери, таких як *репетитор, докторант, дисертант, магістрант, екстерн, атестація, консультація*, які фіксують сучасні словники іншомовних слів. Це свідчить про те, що розширилася термінологічна база освітньої сфери сьогодні, бачимо динаміку, адже з'являються нові освітні заклади, нові види освітньої діяльності тощо.

Отже, дотримуючись освітньої традиції, яка бере свій початок від створення перших середньовічних університетів Європи (у Болоньї, Оксфордї, Парижі, Кембриджі, Празї та ін.), де мова викладання була латинська, у перших вищих навчальних закладах України багато предметів читали так само латиною. Тому логічним видається й те, що практично вся лексика в українській мові, пов'язана з освітньо-навчальним процесом, саме латинського походження.

Список використаної літератури

1. Гриценко С.П. Лексичні латинізми в українськомовних текстах кінця XVI – XVII століття : [монографія] / Світлана Павлівна Гриценко. – К. : Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2011. – 367 с.
2. Латинсько-український словар для середніх шкіл / зладив Юліан Кобилянський. – Відень, 1912. – 660 с.
3. Новий словник іншомовних слів / укладання і передмова О. М. Сліпушко. – Київ : Аконт, 2007. – 848 с. – (Нові словники).
4. Словар чужих слів (12. 000 слів чужого походження в українській мові) / зібрані Зенон Кузеля, Микола Чайковський ; зредагував Зенон Кузеля. – Чернівці : друк. то-ва „Руска Рада”, 1910. – 365 с.
5. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – Київ : Наукова думка, 2000. – 680 с. – (Словники України).
6. Струганець Л. Динаміка лексичних норм української літературної мови ХХ століття / Любов Струганець. – Тернопіль : Астон, 2002. – 352 с.
7. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за заг. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – 438 с.
8. Ткач Л. О. Семантична структура латинізмів в українських словниках слів іншомовного походження, виданих у першій половині ХХ ст.: історичні та сучасні аспекти / Л. О. Ткач, О. А. Кацімон // Лінгвістика : зб. наук. праць. – Луганськ, 2011. – № 1 (22). – С. 45-60.
9. Трофимук М. С. Латинсько-український словник / М. С. Трофимук, О. П. Трофимук, М. М. Трофимук. – Львів : СПОЛОМ, 2012. – 700 с.
10. Тур О. М. Роль латинських запозичень у формуванні української термінології землеустрою та кадастру / Оксана Миколаївна Тур // Науковий вісник Херсонського державного університету. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2009. – Вип. ІХ. – С. 116-119. – (Лінгвістика).
11. Черкез І. Б. Іншомовна лексика латинського походження в українському епістолярїї кінця ХІХ – початку ХХ ст. (до проблеми дослідження соціолекту інтелігенції) / І. Б. Черкез // Наукові записки НАУКМА : зб. наук. пр. / відп. ред. В. С. Брюховецький. – К. : Вид. дім „КМ Академія”, 2006. – Т.60 : Філологічні науки. – С.42-49.
12. Братські школи [Електр. ресурс] <http://uk.wikipedia.org/wiki/>.